

Anna Świerczewska-Gąsiorowska

**Prawnokarne
i kryminologiczne
aspekty wymuszeń
rozbójniczych**

Szczytno 2015

Recenzenci

prof. dr hab. Leszek Wilk

Redakcja Wydawcy

Justyna Zaryczna

Robert Ocipiński

Projekt okładki

Agnieszka Kamińska

© Wszelkie prawa zastrzeżone — WSPol Szczytno 2015

ISBN 978-83-7462-482-4

e-ISBN 978-83-7462-483-1

Druk i oprawa:

Dział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie

12-100 Szczytno, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 111

tel. 089 621 51 02, fax 089 621 54 48, e-mail: wwip@wspol.edu.pl

Objętość: 11,44 ark. wyd. (1 ark. wyd. = 40 tys. znaków typograficznych)

Spis treści

Wstęp	7
 Rozdział I	
Metody i techniki prowadzenia badań empirycznych	13
1. Przedmiot, cel i zakres badań	13
2. Problemy i hipotezy badawcze	16
3. Metody, techniki i narzędzia badawcze	18
4. Organizacja i przebieg badań	22
 Rozdział II	
Wymuszenie rozbójnicze w ujęciu historycznym	27
1. Kształtowanie się regulacji prawnej wymuszenia rozbójniczego do XIX wieku	27
2. Wymuszenie rozbójnicze w świetle ustawodawstwa państw zaborczych	30
3. Wymuszenie rozbójnicze w kodeksach z 1932 roku i 1969 roku	33
 Rozdział III	
Prawna charakterystyka przestępstwa wymuszenia rozbójniczego	37
1. Umieszczenie wymuszenia rozbójniczego w części szczególnej kodeksu karnego z 1997 roku	37
2. Ustawowe znamiona wymuszenia rozbójniczego	42
2.1. Przedmiot ochrony (zamachu) wymuszenia rozbójniczego	43
2.1.1. Mienie jako przedmiot ochrony wymuszenia rozbójniczego	44
2.1.2. Wolność człowieka jako przedmiot ochrony wymuszenia rozbójniczego	46
2.2. Strona przedmiotowa — ustawowe sposoby wymuszenia rozbójniczego	47
2.2.1. Przemoc jako alternatywny sposób działania sprawcy wymuszenia rozbójniczego	48

2.2.2. Groźba jako alternatywny sposób działania sprawcy wymuszenia rozbójniczego	50
2.2.3. Groźba gwałtownego zamachu na mienie jako sposób oddziaływania psychicznego sprawcy na pokrzywdzonego	53
2.2.4. Groźba zamachu na życie i zdrowie jako sposób oddziaływania sprawcy na pokrzywdzonego	55
2.2.5. Rozporządzenie mieniem jako skutek wymuszenia rozbójniczego	58
2.2.6. Zaprzestanie działalności gospodarczej jako skutek wymuszenia rozbójniczego	61
2.3. Podmiot wymuszenia rozbójniczego	65
2.4. Strona podmiotowa wymuszeń rozbójniczych	68
3. Wymuszenie rozbójnicze a rozbój i ich wzajemne relacje	72
4. Typ wymuszenia rozbójniczego — wypadek mniejszej wagi	79
5. Ustawowy wymiar kary za wymuszenie rozbójnicze	85

Rozdział IV

Formy popełniania wymuszeń rozbójniczych	99
1. Formy stadialne wymuszenia rozbójniczego	99
1.1. Przygotowanie do czynu zabronionego, planowanie przestępstwa a wymuszenie rozbójnicze	100
1.2. Usiłowanie wymuszenia rozbójniczego	102
1.3. Dokonanie wymuszenia rozbójniczego	108
2. Formy zjawiskowe wymuszenia rozbójniczego	109
2.1. Rodzaje sprawstwa a wymuszenie rozbójnicze	109
2.2. Podżeganie i pomocnictwo do wymuszenia rozbójniczego	115

Rozdział V

Dynamika wymuszeń rozbójniczych w świetle danych statystycznych	119
1. Wymuszenie rozbójnicze w świetle policyjnych danych statystycznych w latach 1999–2011	119
2. Problem ciemnej liczby przy przestępstwie wymuszenia rozbójniczego	126

Rozdział VI

Sprawcy wymuszeń rozbójniczych. Motywy i metody działania przestępczego w świetle wyników badań aktowych	131
1. Motywy działania sprawców	140
2. Metody działania sprawców	142
3. Okoliczności popełniania wymuszeń rozbójniczych	146
3.1. Czas prowadzenia działalności przestępczej sprawców wymuszeń rozbójniczych	146
3.2. Miejsce popełnienia wymuszeń rozbójniczych	149
3.3. Dane o czynie w świetle wyników badań aktowych	152

Rozdział VII

Ofiary wymuszeń rozbójniczych i mechanizmy pokrzywdzenia w świetle wyników badań aktowych	155
1. Rola ofiary w genezie przestępstwa	155
2. Dane osobopoznawcze ofiar wymuszeń rozbójniczych	161

Rozdział VIII

Sądowy wymiar kary za wymuszenia rozbójnicze w świetle wyników badań aktowych i danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości	171
1. Kary i środki karne orzekane przez sądy wobec sprawców wymuszeń rozbójniczych w świetle danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości	171
2. Kary i środki karne orzekane przez sądy wobec sprawców wymuszeń rozbójniczych w świetle wyników badań aktowych	180

Rozdział IX

Wybrane aspekty zwalczania wymuszeń rozbójniczych i zapobiegania im w świetle wyników badań opinii funkcjonariuszy Policji	187
1. Czynności operacyjno-rozpoznawcze w procesie wykrywczym wymuszeń rozbójniczych	188
2. Czynności wykrywcze w trakcie postępowania przygotowawczego	198
3. Propozycje funkcjonariuszy Policji zmierzające do podniesienia efektywności ścigania i zwalczania wymuszeń rozbójniczych	201

Zakończenie	205
Literatura	213
Wykaz aktów prawnych	222
Wykaz orzecznictwa	223
Wykaz spraw karnych	231
Aneks	233

Wstęp

Przedmiotem monografii jest teoretyczna i empiryczna analiza czynu zabronionego opisanego w art. 282 kodeksu karnego¹ w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym. Przestępstwo wymuszenia rozbójniczego zostało zanalizowane na tle dorobku doktryny, obowiązującej regulacji prawnej i praktyki. Pierwszym argumentem do podjęcia analizy przepisu z art. 282 k.k. jest fakt, że regulacja ta nie doczekała się szerszego orzecznictwa sądowego. Także przedstawiciele nauki prawa karnego rzadko zajmują się tym zagadnieniem, natomiast szeroko rozumiane środki masowego przekazu relacjonują tylko szczególne i drastyczne wypadki wymuszeń rozbójniczych, które związane są z porwaniami czy działaniami zorganizowanych grup przestępczych. Do prowadzenia badań empirycznych skłania także brak kompleksowego, monograficznego opracowania tej problematyki i wymóg aktualizacji wiedzy o wymuszeniu rozbójniczym, a także jego uwarunkowaniach, zarówno na płaszczyźnie etiologii, jak i fenomenologii. Badaniom sprzyjała również ciekawa i złożona konstrukcja typu czynu zabronionego ze względu na: wielość dóbr chronionych, specyficzny charakter groźby stanowiący środek zmuszania pokrzywdzonego do samodzielnego rozporządzenia mieniem własnym lub cudzym na rzecz sprawcy oraz określenie zakresu znamion, co jest interesujące nie tylko ze względu na dogmatykę prawa karnego, lecz także praktykę organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Nasuwa się również przypuszczenie, że statystyki nie oddają w pełni skali popełnianych przestępstw z art. 282 k.k. Istnieją także podstawy do stwierdzenia, że informacje o znacznej liczbie usiłowań, a nawet dokonanych wymuszeń nie docierają do wiadomości organów ścigania nie tylko ze względu na typowe przyczyny, takie jak obawa zemsty ze strony sprawcy, brak wiary w skuteczność działania organów ścigania, lecz także ze względu na specyficzną korelację, która występuje między pokrzywdzonym a sprawcą przy wymuszeniach rozbójniczych. Należy pamiętać, że uzyskanie przez sprawcę korzyści majątkowej, która jest ostatecznym celem przestępnego działania, zależy od postawy ofiary, jej psychicznej odporności i od tego, czy i w jakim stopniu pokrzywdzony

¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (DzU z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.) — dalej: k.k.

wierzy w skuteczność ochrony przez organy ścigania. W związku z tym poznanie zachowań i reakcji pokrzywdzonego znajdującego się pod presją psychiczną, jaka jest rezultatem oddziaływania za pomocą środków opisanych w dyspozycji art. 282 k.k., byłoby niewątpliwie jednym z czynników pomocnych przy wykrywaniu sprawców tych przestępstw. Biorąc powyższe pod uwagę, prowadzenie badań aktowych i badań funkcjonariuszy Policji pod kątem wykrywalności tych przestępstw stało się konieczne i niezbędne.

Głównymi celami monografii są: przedstawienie i uporządkowanie dorobku literatury w badanym obszarze, ocena pod kątem regulacji prawnych konstrukcji czynu zabronionego określonego w art. 282 k.k., wskazanie charakterystycznych cech wymuszeń rozbójniczych, ustalenie etiologii wymuszeń rozbójniczych, analiza fenomenologii wymuszeń rozbójniczych, charakterystyka sprawcy przestępstwa, diagnoza tendencji rozwojowych wymuszeń rozbójniczych, zaprezentowanie metod wykrywczych, tych najbardziej skutecznych przy przestępstwach objętych dyspozycją art. 282 k.k., a także sformułowanie postulatów *de lege ferenda*. W związku z powyższym sformułowano główny problem badawczy, który jest deklaracją o niewiedzy zawartą w gramatycznej formie pytania. Na podstawie tego założenia główny problem badawczy dotyczył tego, czym charakteryzują się współcześnie wymuszenia rozbójnicze, natomiast główną hipotezę określono w następujący sposób: wymuszenia rozbójnicze charakteryzują się współcześnie popełnianiem przestępstw przez indywidualnych sprawców osiągających niewielkie korzyści majątkowe.

Główny problem badawczy oraz główna hipoteza zostały wsparte w dalszej kolejności problemami szczegółowymi i hipotezami szczegółowymi, wskazanymi w dalszej części pracy.

Jako narzędzie badawcze skonstruowano dwa kwestionariusze ankiety (patrz aneks). Jeden posłużył do przeprowadzenia badania opinii wśród funkcjonariuszy Policji, drugi — do badania akt spraw karnych dotyczących wymuszeń rozbójniczych. Kwestionariusz badań aktowych składał się z 48 pytań, które obejmowały dane identyfikujące sprawy, dane o czynie, dane osobopoznawcze sprawcy, dane osobopoznawcze pokrzywdzonego, dane o postępowaniu przygotowawczym, dane o postępowaniu sądowym z lat 2008, 2009 i 2010. Kwestionariusz ankiety służący do badania funkcjonariuszy Policji składał się z 20 pytań, które dotyczyły aspektów praktycznych w zakresie uzyskiwania dowodów w postępowaniu przygotowawczym przy czynach objętych kwalifikacją prawną z art. 282 k.k.

W wyniku analizy przyjęto, że terenem badań będą województwa: mazowieckie (w którym wymuszenia rozbójnicze występują najczęściej),

warminsko-mazurskie (o przeciętnym zagrożeniu tym czynem) i podlaskie (w którym stopień nasilenia wymuszeń rozbójniczych jest najmniejszy).

Zakres czasowy powyższych badań objął lata 2008, 2009 i 2010. Przyjmując do analizy taki okres, zmierzano do ustalenia jak najbardziej aktualnych przejawów wymuszeń rozbójniczych.

Badaniami objęto wszystkie, czyli 66 sądów w wyżej wymienionych województwach. Zasięg badań dotyczył spraw karnych prawomocnie zakończonych, gdzie czynem głównym było przestępstwo z art. 282 k.k. Procedura badawcza obejmowała także badania ankietowe 230 funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w strukturach kryminalnych w wytypowanych do badań województwach. Ciekawym aspektem w prowadzonych badaniach był fakt, że w ośmiu sądach w latach 2008–2010 toczyło się tylko po jednym postępowaniu z art. 282 k.k., natomiast w czterech sądach we wskazanych latach nie była prowadzona żadna taka sprawa. W związku z tym powstała struktura monografii uwzględniająca powyższe rozważania, dająca odpowiedzi na zadany problem badawczy i mająca na celu weryfikację postawionej hipotezy.

Monografia składa się z dziewięciu rozdziałów, z czego pierwszy dotyczy metod i technik prowadzenia badań, wskazuje przedmiot, cel i zakres badań, określa problemy i hipotezy badawcze oraz zastosowane metody i techniki badawcze.

Rozdział drugi ukazuje wymuszenie rozbójnicze jako przestępstwo w ujęciu historycznym, które ukształtowało się z rozboju. Począwszy od kodeksu Hammurabiego, poprzez prawo rzymskie i klasyczne prawo islamu próbowano przedstawić rozwój tego przestępstwa na przestrzeni wieków. Następnie zaprezentowano wymuszenie rozbójnicze w regulacji praw zaborców oraz w kodeksach z 1932 i 1969 r.

Rozdział trzeci dotyczy prawnej charakterystyki przestępstwa wymuszenia rozbójniczego, począwszy od wskazania, jakie miejsce w systematyce kodeksu karnego z 1997 r. zajmuje wymuszenie rozbójnicze. W rozdziale tym opisano ustawowe znamiona przestępstwa, zwracając szczególną uwagę na przemoc jako alternatywny sposób działania sprawcy, groźby oraz pojęcie „rozporządzenie mieniem”, za które uważamy każdą czynność powodującą zmianę w majątku osoby pokrzywdzonej o skutkach rzeczowych i obligacyjnym, np. wręczenie mienia sprawcy, sprzedaż rzeczy, podpisanie zobowiązania majątkowego, zwolnienie z długu, sporządzenie testamentu². Analizie poddano także pojęcie zaprzestania działalności

² E. Pływaczewski [w:] A. Marek (red.), *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 389.

gospodarczej jako ewentualnego skutku wymuszeń rozbójniczych. W tym rozdziale poruszona została również kwestia wymuszenia rozbójniczego i rozboju w aspekcie ich wzajemnych relacji. Rozdział trzeci zamyka charakterystyka ustawowego wymiaru kary przewidzianego za wymuszenia rozbójnicze z uwzględnieniem instytucji modalnych kary, czyli szczegółowego wymiaru kary, zawierającego w stosunku do zwykłego ustawowego wymiaru kary pewne wskazania w kierunku szczególnego zaostrzenia lub szczególnego złagodzenia kary.

Rozdział czwarty poświęcony został formom popełniania wymuszeń rozbójniczych zarówno stadialnym, jak i zjawiskowym na podstawie orzecznictwa Sądu Najwyższego i literatury przedmiotu. Dało to możliwość dywagacji na temat form udziału sprawców w popełnianiu wymuszeń rozbójniczych.

W rozdziale piątym ukazano dynamikę wymuszeń rozbójniczych w świetle danych statystycznych w latach 1999–2011, którą rozumiemy jako tempo i kierunek zmian. Analizując policyjne dane statystyczne dotyczące wymuszeń rozbójniczych, w tym rozbój i kradzież rozbójniczą, można było zaobserwować rozmiary wahań tych przestępstw na przestrzeni wskazanego okresu oraz poznać, jaki procent stanowią analizowane przestępstwa w stosunku do wszystkich przestępstw przeciwko mieniu na przestrzeni dwunastu lat. W tym rozdziale został także poruszony problem ciemnej liczby, ponieważ istnieje duże prawdopodobieństwo, że ze względu na charakter przestępstwa, jakim jest wymuszenie rozbójnicze — szczególne znaczenie ma tu jego dwufazowość (etap pierwszy — stosowanie przez sprawcę groźby, przemocy wobec pokrzywdzonego, etap drugi — samodzielne rozporządzenie mieniem własnym lub cudzym albo zaprzestanie działalności gospodarczej przez pokrzywdzonego) — informacje na temat popełnianych wymuszeń rozbójniczych nie docierają do organów ścigania. Zajęto się w tym miejscu procederem, jakim jest wymuszenie haraczu, który niewątpliwie dotyczy ciemnej liczby wymuszeń rozbójniczych. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być fakt, że wymuszania haraczy wiąże się ściśle z prowadzeniem działalności gospodarczej, która nie zawsze jest prowadzona w sposób legalny przez samych pokrzywdzonych.

W rozdziale szóstym dokonano próby identyfikacji sprawców wymuszeń rozbójniczych oraz ich motywów i metod działania w świetle wyników badań aktowych. Na podstawie danych osobopoznawczych można było dokonać modelowego opisu sprawcy tego przestępstwa i jego interakcji społecznych. Analizując okoliczności popełnienia wymuszeń rozbójniczych, można było określić m.in. miesiąc, dzień i godziny, w których wymuszenia rozbójnicze w badanym okresie występowały najczęściej.

Ze względu na fakt, że przestępstwo opiera się na konstrukcji: sprawca — czyn — ofiara, w rozdziale siódmym przedstawiono sytuację ofiary w przestępstwie, jakim jest wymuszenie rozbójnicze, i próbowano określić, kim jest ofiara wymuszeń rozbójniczych na podstawie danych osobopoznawczych pokrzywdzonych w tym przestępstwie w świetle wyników badań aktowych.

W rozdziale ósmym przedstawiono sądowy wymiar kary za wymuszenia rozbójnicze w świetle wyników badań aktowych i danych Ministerstwa Sprawiedliwości.

W rozdziale dziewiątym przedstawiono wybrane aspekty dotyczące zwalczania wymuszeń rozbójniczych i zapobiegania im, w tym działania policji w aspekcie wykrywania sprawców wymuszeń rozbójniczych.

Monografię kończą wnioski z przeprowadzonych badań empirycznych, które stanowią kwintesencję spostrzeżeń i uwag poczynionych w toku pracy, a także odpowiedzi na zadane pytania wypływające z hipotez badawczych, odnoszące się zarówno do sprawcy, czynu, jak i ofiary.

Niniejsza monografia stanowi poprawioną wersję rozprawy doktorskiej pt. *Prawnokarne i kryminologiczne aspekty wymuszeń rozbójniczych*, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

W tym miejscu pragnę złożyć wyrazy wdzięczności mojemu Promotorowi i Opiekunowi naukowemu Profesorowi Emilowi W. Pływaczewskiemu za okazaną życzliwość i pomoc, za cierpliwość i wyrozumiałość oraz wszelkie wskazówki, które były nieocenioną pomocą w trakcie prowadzonych badań naukowych oraz pisania przedmiotowej dysertacji.

Wyrazy podziękowania składam również na ręce szanownych Recenzentów Profesor Ewy Moniki Guzik-Makaruk oraz Profesora Leszka Wilka, których przychylność oraz cenne uwagi i wskazówki stanowiły dla mnie wielką pomoc w nadaniu ostatecznego kształtu przedmiotowej monografii oraz wskazały mi drogę do dalszej pracy naukowej.

W tym miejscu chciałabym podziękować moim rodzicom Urszuli i Krzysztofowi Świerczewskim za wsparcie na każdym etapie mojego życia. Bez okazanej mi miłości i pełnej akceptacji z pewnością nie byłabym w tym miejscu, w którym jestem teraz.

Składam podziękowania funkcjonariuszom Policji oraz pracownikom sądów za udostępnienie i możliwość wykorzystania materiałów do badań w mojej monografii.

Rozdział I

Metody i techniki prowadzenia badań empirycznych

1. Przedmiot, cel i zakres badań

Poznanie naukowe to proces zdobywania wiedzy i zgłębiania wiedzy o świecie i otaczającej nas rzeczywistości. Jest z pewnością procesem wieloetapowym, długotrwałym, zróżnicowanym i ciągłym, przebiegającym w celu wyjaśnienia, przybliżenia, rozszerzenia tej wiedzy i przedstawienia nowych faktów naukowych¹. W określonych działaniach poznawczych dąży się do tego, aby ostateczne wyniki były wiarygodne, rzetelne i odzwierciedlały rzeczywistość, określając przy tym przedmiot badań, adekwatne do niego metody, techniki i narzędzia badawcze. W ogólnej metodologii badawczej można przyjąć elementy składowe określonego procesu badawczego, do których możemy zaliczyć²:

- opracowanie założeń teoretycznych — poznanie pewnego fragmentu rzeczywistości na tle dorobku doktryny i wiedzy ogólnej, ustalenie zagadnień niewyjaśnionych, nieopracowanych, nierozwiązanych i dyskusyjnych;
- określenie przedmiotu i celu badań;
- określenie problemu badawczego, który jest deklaracją o niewiedzy zawartej w gramatycznej formie pytania, uzasadnienie wskazanego problemu badawczego, sformułowanie hipotez (czyli zdań, które przy-

¹ J. Kasprzak, *Wybrane problemy metodologiczne badań w zakresie procesu karnego i kryminalistyki* [w:] J. Kasprzak, B. Młodziejowski (red.), *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, Olsztyn 2010, s. 10.

² Por. J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej. Prace doktorskie, prace habilitacyjne*, Warszawa 2005, s. 49; J. Kasprzak, *Wybrane problemy metodologiczne...*, s. 11; T. Pilch, *Organizacja procesu badawczego w pedagogicznych badaniach środowiskowych* [w:] R. Wroczyński, T. Pilch (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej*, Wrocław–Kraków–Gdańsk 1974, s. 99; H. Muszyński, *Wstęp do metodologii pedagogiki*, Warszawa 1971, s. 243–244.

mujemy za prawdziwe i na które szukamy odpowiedzi³) lub pytań problemowych;

- określenie zakresu badań;
- wybór metod, technik i narzędzi badawczych;
- przeprowadzenie badań pilotażowych w celu weryfikacji przyjętych założeń;
- przeprowadzenie badań właściwych;
- ocenę i weryfikację uzyskanych wyników z przeprowadzonych badań;
- dokonanie działań korygujących (mogą polegać na przeprowadzeniu badań uzupełniających) zgodnie z przyjętym celem, przedmiotem i zakresem badań;
- weryfikację końcową uzyskanych wyników;
- sporządzenie sprawozdania naukowego z przeprowadzonych badań.

Wyszczególnione etapy nie są oddzielone od siebie sztywnymi granicami, natomiast są ze sobą ściśle powiązane. Odzwierciedlają procesy ludzkiego myślenia podczas rozwiązywania jakichkolwiek problemów. W związku z tym muszą uwzględniać ustaloną logicznie i sprawdzoną w praktyce procedurę postępowania badawczego, gdyż takie działanie charakteryzuje się racjonalnością, zorganizowaniem i ścisłością⁴.

W literaturze metodologicznej podaje się, że przedmiotem badań są obiekty i zjawiska będące w zainteresowaniu badacza. W związku z tym można przyjąć, że jest to ogół konkretnych zjawisk, przedmiotów lub osób oznaczonych przez empiryczne terminy ujęte w problemowych pytaniach. Ogólnie można wskazać, że przedmiot określa płaszczyznę działania badacza⁵. Mając na względzie powyższe rozważania, przedmiotem badań empirycznych było wymuszenie rozbójnicze jako czyn zabroniony opisany w dyspozycji art. 282 k.k. w ujęciu prawnym i kryminologicznym. W związku z powyższym poszukiwano tego fragmentu rzeczywistości na tle dorobku doktryny, obowiązującej regulacji prawnej i praktyki w aspektach:

- jak kształtowało się przestępstwo wymuszenia rozbójniczego na przestrzeni wieków;
- czym charakteryzują się współczesne wymuszenia rozbójnicze;
- jaka jest ich skala i dynamika;

³ Z. Ziemiński, *Metodologiczne zagadnienia prawoznawstwa*, Warszawa 1974, s. 40.

⁴ J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy...*, s. 49.

⁵ W. Pytlakowski, *Organizacja badań i ocena prac naukowych*, Warszawa 1981, s. 134.

- kim są współcześni sprawcy wymuszeń rozbójniczych, a kim ofiary;
- jakie sposoby współcześnie stosują sprawcy wymuszeń rozbójniczych;
- jakimi motywami kierują się współcześni sprawcy wymuszeń rozbójniczych;
- jaka jest reakcja sądów wobec sprawców wymuszeń rozbójniczych;
- jakie działania powinno podjąć państwo w celu przeciwdziałania wymuszeniom rozbójniczym.

Zasadniczym celem badań było uzyskanie wiedzy o współczesnych wymuszeniach rozbójniczych. Badania empiryczne obejmowały cele teoretyczno-poznawcze i praktyczno-użytkowe. Zakładanym celem badań było zebranie systemowych danych, zarówno ilościowych, jak i jakościowych, pozwalających na dokonanie możliwie pełnego opisu przestępstwa, jakim jest wymuszenie rozbójnicze⁶. Badanie spraw karnych prawomocnie zakończonych, dotyczących czynu z art. 282 k.k., miało na celu ukazanie mechanizmów popełniania tego przestępstwa oraz struktury tych czynów w konfiguracji osobowej. Dążono do tego, aby z treści przesłuchań podejrzanych, świadków i z przeprowadzonych przez organy ścigania czynności wykrywczo-dowodowych uzyskać informacje o motywach i sposobach popełniania wymuszeń rozbójniczych. Celem przeprowadzonych badań wskazanego studium empirycznego opartego na technice badań aktowych było także uzyskanie informacji o okolicznościach popełniania wymuszeń rozbójniczych oraz informacji o ofierze — kim są ofiary wymuszeń rozbójniczych. Natomiast badania opinii funkcjonariuszy Policji miały dostarczyć informacji na temat stosowanych metod wykrywczych przy wykrywaniu sprawców wymuszeń rozbójniczych. Podsumowując, celami badań było:

- przedstawienie i uporządkowanie dorobku literatury w badanym obszarze;
- ocena pod kątem regulacji prawnokarnych konstrukcji czynu zabronionego określonego w art. 282 k.k.;
- wskazanie charakterystycznych cech wymuszeń rozbójniczych;
- ustalenie etiologii wymuszeń rozbójniczych;
- analiza fenomenologii wymuszeń rozbójniczych;
- charakterystyka sprawcy przestępstwa;
- charakterystyka ofiary wymuszeń rozbójniczych;
- diagnoza tendencji rozwojowych wymuszeń rozbójniczych;

⁶ B. Wróblewska, *Wzory reakcji społecznej na zachowania przestępcze* [w:] B. Hołyst (red.), *Opinia publiczna i środki masowego przekazu a ujemne zjawiska społeczne*, Warszawa 1981.

- zaprezentowanie metod wykrywczych stosowanych przez funkcjonariuszy Policji.
- Wszystkie założone cele udało się zrealizować w przedmiocie badań.

2. Problemy i hipotezy badawcze

Postawione problemy badawcze oraz związane z nimi hipotezy uszczegóławiają cel i zakres badań. Można określić tę czynność jako próbę stawiania pytań w przedmiocie badania, traktowaną jako zbiór pytań problemowych, które stawia sobie badacz. Według Stefana Nowaka „problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie”⁷. Józef Pieter określił problemy badawcze jako pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych, zadając w ten sposób pytania „przyrodzie” i „otoczeniu”⁸. Przed postawieniem problemów badawczych należy się zastanowić w przedmiocie badań, jakie i na ile ogólne relacje, między jakimi właściwościami, jakich przedmiotów czy też zdarzeń i procesów, którym te przedmioty podlegają, należy wykryć w badaniach oraz opisać i wyjaśnić⁹.

W celu prawidłowego sformułowania problemów badawczych należało mieć świadomość, jakie pytanie należy postawić w aspekcie przedmiotu badań, aby ukierunkować prowadzone badania i tym samym utorować drogę do rozstrzygnięcia określonych zagadnień. W tym celu należało sformułować problemy badawcze (pytania), które powinny wyczerpywać zakres niewiedzy i wskazywać kierunki poszukiwań badawczych.

Na podstawie powyższych rozważań sformułowano główny problem badawczy, który jest deklaracją o niewiedzy zawartą w gramatycznej formie pytania: czym charakteryzują się współcześnie wymuszenia rozbójnicze.

Następnie, biorąc pod uwagę założenia metodologiczne, wskazano następujące szczegółowe problemy badawcze:

- jak kształtowało się wymuszenie rozbójnicze jako samoistne przestępstwo;
- jaka jest skala i dynamika wymuszeń rozbójniczych w latach 2008, 2009 i 2010;

⁷ S. Nowak, *Metodologia badań socjologicznych. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1970, s. 214; zob. także R. Sarkowicz, J. Stelmach, *Teoria prawa*, Kraków 1998, s. 27.

⁸ J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław–Warszawa 1997, s. 67.

⁹ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 31.

- jakie czynniki etiologiczne w świetle akt karnych najczęściej kształtują wymuszenia rozbójnicze;
- kim są sprawcy, a kim ofiary wymuszeń rozbójniczych w świetle badanych akt karnych;
- jakie sposoby w świetle badanych akt karnych najczęściej stosują sprawcy wymuszeń rozbójniczych;
- jakie czynności operacyjno-rozpoznawcze są stosowane w procesie wykryczym sprawców wymuszeń rozbójniczych;
- jaka jest reakcja karna sądów wobec sprawców wymuszeń rozbójniczych;
- jakie działania powinno podjąć państwo w celu przeciwdziałania wymuszeniom rozbójniczym.

W odniesieniu do postawionych problemów badawczych należało sformułować hipotezę mającą na celu odkrycie nieznanых zjawisk i praw, która jest zdaniem nie w pełni uzasadnionym, opartym na prawdopodobieństwie, wymagającym sprawdzenia. W metodologii badań przyjmuje się, że hipoteza jest dokładniejszym w stosunku do problemu wyznaczeniem zakresu rzeczywistości, na którym toczyć się będą badania. Według Zbigniewa Skornego „(...) hipoteza to przypuszczalna, przewidywana odpowiedź na pytanie zawarte w problemie badań”¹⁰, a także przypuszczenie dotyczące zachodzenia pewnych zjawisk lub zależności między tymi zjawiskami, co pozwala badaczowi rozwiązać niejednokrotnie zawiły problem¹¹.

Przed sformułowaniem hipotez należy rozpoznać problem, teren do badań oraz zaznajomić się z literaturą przedmiotu. Od trafności, poprawności teoretycznej i metodologicznej hipotezy badawczej zależy skuteczność przeprowadzonych badań oraz możliwość wykrycia rzeczywistych uwarunkowań, struktur i dynamiki badanych zjawisk.

W odniesieniu do przedstawionych problemów badawczych sformułowano hipotezę główną, a więc zdanie, które przyjmujemy za prawdziwe, weryfikowane lub falsyfikowane w toku czynności badawczych. Hipotezę główną określono w następujący sposób: wymuszenia rozbójnicze charakteryzują się współcześnie popełnianiem przestępstw przez indywidualnych sprawców osiągających niewielkie korzyści majątkowe. Następnie sformułowano hipotezy szczegółowe, które odgrywają rolę pomocniczą

¹⁰ Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki. Przewodnik metodologiczny dla studiujących nauczycieli*, Warszawa 1984, s. 72–73.

¹¹ T. Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Warszawa 1961, s. 34.

w stosunku do hipotezy głównej. W związku z tym hipotezami szczegółowymi są:

- wymuszenie rozbójnicze wykształciło się z przestępstwa rozboju;
- wymuszenia rozbójnicze wykazują tendencję spadkową;
- najczęstszym motywem dokonywania przez sprawców wymuszeń rozbójniczych w świetle badanych akt karnych jest ich trudna sytuacja materialna;
- w świetle badanych akt karnych sprawcami wymuszeń rozbójniczych najczęściej są młodzi mężczyźni o niskim statusie społecznym, a ofiary tych przestępstw to osoby w różnym wieku pochodzące z bliskiego otoczenia sprawcy;
- w świetle badanych akt karnych sprawcy wymuszeń rozbójniczych najczęściej stosują groźbę pozbawienia życia i uszkodzenia ciała ofiary;
- w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych w procesie wykrywczym sprawców wymuszeń rozbójniczych najczęściej stosuje się analizę kryminalną i wykorzystuje osobowe źródła informacji;
- reakcja sądów wobec sprawców wymuszeń rozbójniczych jest łagodna;
- doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy Policji w zakresie taktyki i techniki przeprowadzania czynności wykrywczych przy wymuszeniach rozbójniczych stanowi skuteczny aspekt przeciwdziałania wymuszeniom rozbójniczym.

Wskazane wyżej hipotezy znalazły odzwierciedlenie w postawionych problemach badawczych. Założono, że fenomen współczesnych wymuszeń rozbójniczych przejawia się w spadającej liczbie czynów popełnianych przez indywidualnego sprawcę w młodym wieku, że charakter przestępstwa, jakim jest wymuszenie rozbójnicze (jego dwufazowość), wpływa na formę dokonania tego przestępstwa, że zachodzi związek pomiędzy miejscem popełnienia przestępstwa a miejscem zamieszkania sprawcy. Sprawca wymuszeń rozbójniczych, działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, wymusza małe kwoty pieniędzy od osoby, którą zna osobiście. We współczesnych wymuszeniach rozbójniczych praktycznie nie występuje skutek, taki jak zaprzestanie działalności gospodarczej.

3. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Do rozwiązania określonego problemu badawczego należy wybrać metodę badań, opracowując koncepcje założeń teoretycznego i praktycznego poznania. Działanie takie ma prowadzić do określonego celu i powinno być sterowane metodycznie za pomocą określonych reguł

i wskazań determinujących oraz kontrolujących postępowania badacza¹². W związku z tym, aby rozwiązać określony problem, należy w pierwszej kolejności wybrać metodę badań, opracowując koncepcje założeń teoretycznego i praktycznego poznania. Fakt ten decyduje o doborze techniki badań, a wybrana technika badań jednoznacznie wyznacza narzędzie badawcze. Według S. Nowaka „(...) metody badawcze to przede wszystkim typowe i powtarzalne sposoby zbierania, opracowywania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskania maksymalnie (lub optymalnie) uzasadnionych odpowiedzi na stawiane pytania”¹³. Zbigniew Zaborowski natomiast wskazuje, że „(...) przez metodę badawczą rozumiemy zespół środków i czynności, za pomocą których zdobywamy różnego typu informacje służące do wydania prawdziwych sądów w określonym wycinku rzeczywistości związanych ze sformułowanym problemem”¹⁴. Józef Pieter, odnosząc się do zagadnienia, określa, że „(...) metoda naukowa jest mniej ogólna lub specjalna, zależnie od stopnia ogólności danego problemu lub dyscypliny naukowej”¹⁵. W związku z powyższym przez metodę badań rozumiemy sposób podejścia oraz całokształt operacji myślowych, prowadzący do rozwiązania określonego problemu. Dlatego też wybór metody musi być zgodny z istotą i przedmiotem badań. Decyzja o wyborze konkretnej metody badawczej determinuje kolejny krok, jakim jest wybór odpowiedniego narzędzia badawczego¹⁶. Metoda naukowa to inaczej sposób do osiągnięcia celu. To zespół czynności, które należy wykonać, i procesów, które muszą się odbyć, aby można było uzyskać uzasadnione i sprawdzone twierdzenie o badanych faktach¹⁷.

Zestawiając te trzy pojęcia, jakimi są metoda, technika i narzędzie badawcze, metoda jest pojęciem najszerszym i nadrzędnym w stosunku do techniki i narzędzia badawczego. Technika z kolei jest pojęciem podrzędnym wobec metody i nadrzędnym w stosunku do narzędzia badawczego. Narzędzie badawcze ma najwęższy zakres i jest pojęciem podrzędnym

¹² J. Szumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Warszawa 1984, s. 46; zob. także Z. Zaniewski, *Podstawy interdyscyplinarnej teorii czynników kryminogennych*, cz. 1, Warszawa 1989, s. 41–42.

¹³ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych...*, s. 22.

¹⁴ Z. Zaborowski, *Wstęp do metodologii badań pedagogicznych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 173.

¹⁵ J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Katowice 1965, s. 26.

¹⁶ W. Bańka, *Metodologiczne podstawy organizacji i kierowania zespołowymi pracami badawczymi (w systemie szkolenia i wychowania wojskowego)*, Warszawa 1977, s. 181–182.

¹⁷ T. Tomaszewski, *Wstęp do psychologii*, Warszawa 1963, s. 26.

zarówno do pojęcia metody, jak i pojęcia techniki badawczej¹⁸. Według poglądów w literaturze przedmiotu wybór metod badawczych powinien być podporządkowany problematyce badawczej¹⁹.

W literaturze metodologicznej wyróżnia się wiele metod badawczych, np. metodę badania dokumentów, metodę indywidualnych przypadków, metodę sondażu diagnostycznego oraz metody statystyczne, obserwacyjne, monograficzne, analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę heurystyczną, eksperymentalną, analizy, konstrukcji logicznej²⁰. W badaniach kryminologicznych korzysta się z techniki triangulacji metod, której istota sprowadza się do więcej niż jednego sposobu uzyskiwania danych w celu weryfikacji przyjętej hipotezy badawczej²¹.

W związku z powyższym i na podstawie koncepcji metodologicznych w badaniach zastosowano metody badawcze, określone jako czynności, które w skuteczny sposób rozwiązują postawione problemy badawcze. W związku z tym w przedmiotowych badaniach wykorzystano następujące metody badawcze:

- Metoda historyczno-prawna (polegająca na opracowaniu i analizowaniu dostępnej literatury z okresu dawnego państwa polskiego przez prawo karne państw zaborczych i dwie regulacje kodeksowe, tj. *Kodeks karny* z 1932 r. i *Kodeks karny* z 1969 r.). Wskazana metoda pozwoliła poznać zakres poprzednio obowiązujących regulacji prawnych i dostarczyła wiedzy do prowadzenia dogmatycznych analiz własnych dotyczących przestępstwa wymuszenia rozbójniczego.
- Analiza źródła prawa aktualnie obowiązującego (przepis art. 282 k.k. z 1997 r.). Zastosowana metoda umożliwiła, przez omówienie ustawowych znamion przestępstwa, przedstawienie aktualnie obowiązującego rozwiązania prawnego.
- Analiza literatury (komentarze, monografie, artykuły naukowe). Wskazana metoda ukazała poglądy doktryny w zakresie wymuszeń rozbójniczych i ich wzajemnych relacji z pozostałymi przestępstwami pochodzącymi z grupy przestępstw rozbójniczych.
- Analiza orzecznictwa sądowego, głównie Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych. Stała się ona cennym źródłem wiedzy w zakresie

¹⁸ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, s. 53 i nast.

¹⁹ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych...*, s. 46.

²⁰ J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy...*, s. 57.

²¹ J. Błachut, *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Warszawa 2007, s. 77.

wykładni i związanych z tym wątpliwości występujących przy interpolacji ustawowych znamion art. 282 k.k.

- Analiza statystyk kryminalnych (policyjne, prokuratorskie, sądowe). Zastosowana metoda pozwoliła poznać przemiany wymuszeń rozbójniczych na przestrzeni wielu lat.
- Badania ankietowe funkcjonariuszy Policji w województwach: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i podlaskim. Metoda ta pozwoliła poznać fenomen wymuszeń rozbójniczych w świetle doświadczeń funkcjonariuszy Policji oraz problemy z zakresu ścigania sprawców tego przestępstwa.
- Analiza dokumentów (badania aktowe) na terenie województw: warmińsko-mazurskiego, mazowieckiego i podlaskiego. Dostarczyła ona ogromnej wiedzy na temat sprawców wymuszeń rozbójniczych, sposobów i motywów ich działania, a także miała ogromne znaczenie poznawcze przy identyfikacji ofiar wymuszeń rozbójniczych.
- Swobodny wywiad z funkcjonariuszami Policji. Umożliwił on wyciągnięcie wniosków i wysunięcie postulatów w aspekcie przeciwdziałania wymuszeniom rozbójniczym.

Adekwatnie do przyjętych metod badawczych dokonano wyboru technik badawczych, czyli sposobu zbierania materiałów do badań. Według Aleksandra Kamińskiego techniki badawcze to sposoby zbierania materiału oparte na starannie opracowanych dyrektywach (jasnych, ścisłych, dokładnych), które są weryfikowane w badaniach i dzięki temu posiadają walor użyteczności międzydyscyplinarnej oraz mają charakter instrukcji — tym użyteczniejszej, im wierniej stosowanej²².

Dlatego też technikami gromadzenia informacji zastosowanymi w badaniach było:

- ankietowanie (badanie funkcjonariuszy Policji z województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego i mazowieckiego w celu poznania opinii o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, które są najbardziej skuteczne przy procesie wykrywczym wymuszeń rozbójniczych);
- badanie dokumentów (analiza akt spraw karnych z województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego i mazowieckiego o czyny z art. 282 k.k.);
- porównywanie danych celem weryfikacji przyjętych hipotez.

²² A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej* [w:] R. Wroczyński, T. Pilch (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej...*, s. 54.

Jako narzędzie badawcze skonstruowano dwa kwestionariusze ankiety. Jeden posłużył do przeprowadzenia badania opinii wśród funkcjonariuszy Policji, drugi — do badania akt spraw karnych dotyczących wymuszeń rozbójniczych. Kwestionariusz badań aktowych składał się z 48 faktorów, które obejmowały dane identyfikujące sprawy, dane o czynie, dane osobopoznawcze sprawcy, dane osobopoznawcze pokrzywdzonego, dane o postępowaniu karnym, dane o postępowaniu sądowym z lat 2008, 2009 i 2010. Kwestionariusz ankiety służący do badania funkcjonariuszy Policji składał się z 20 pytań, które dotyczyły aspektów praktycznych w zakresie uzyskiwania dowodów przy czynach objętych kwalifikacją prawną z art. 282 k.k.

W procesie badawczym stosowano porównania, dowodzenie i uzasadnienie, a także dokonywano syntez i uogólnień.

4. Organizacja i przebieg badań

Analizę czynu opisanego w dyspozycji art. 282 k.k. w ujęciu prawnym i kryminologicznym przeprowadzono w dwojaki sposób.

Po pierwsze zostały przeprowadzone badania aktowe spraw karnych prawomocnie zakończonych, gdzie czynem głównym był czyn z art. 282 k.k. Celem tych badań było zdobycie wiedzy na temat sprawców wymuszeń rozbójniczych, sposobów i motywów działania, a także informacji umożliwiających identyfikację ofiar tych przestępstw.

Po drugie zostały przeprowadzone badania ankietowe wśród funkcjonariuszy Policji, których celem było uzyskanie subiektywnych ocen dotyczących aspektów praktycznych w zakresie uzyskiwania dowodów, w tym stosowanych czynności operacyjno-rozpoznawczych w procesie wykrywczym sprawców wymuszeń rozbójniczych, oraz uzyskanie opinii na temat działań organów państwowych w celu przeciwdziałania wymuszeniom rozbójniczym. Uwzględnienie w procesie badawczym dwóch źródeł informacji o przestępstwie, jakim jest wymuszenie rozbójnicze, pogłębiło warunkowanie empiryczne problemu i nadało pracy wymiar analityczny.

W celu wskazania terenu do badań najpierw dokonano analizy statystyk policyjnych, w tym spraw wszczętych z art. 282 k.k., statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczących osób dorosłych prawomocnie skazanych za przestępstwo z art. 282 k.k. jako czyn główny, raportów o stanie bezpieczeństwa w Polsce w latach 2008, 2009 i 2010 przygotowanych przez ówczesne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz współczynnika wiktymizacji określonego przez Polskie Badanie Przestępczości 2007/2008. Wiedząc, że miarodajną techniką identyfikacji obszaru jest

technika średniej arytmetycznej prostej, przyjęto, iż badaniami będzie objęte województwo, w którym wymuszenia rozbójnicze zdarzają się najczęściej, następnie będzie to województwo, w którym stopień nasilenia tych przestępstw jest najmniejszy, oraz województwo o przeciętnym zagrożeniu tym czynem. Wzięto przy tym pod uwagę takie czynniki, jak: położenie geograficzne województw, wielkość aglomeracji miejskiej, ośrodki turystyczne i bliskość do granic państwa polskiego. W wyniku analizy przyjęto, że terenem do badań będą województwa: mazowieckie (w którym wymuszenia rozbójnicze występują najczęściej), warmińsko-mazurskie (o przeciętnym zagrożeniu tym czynem) i podlaskie (w którym stopień nasilenia wymuszeniami rozbójniczymi jest najmniejszy).

Zakres czasowy powyższych badań objął lata 2008, 2009 i 2010. Przyjmując do analizy taki okres, zmierzano do ustalenia jak najbardziej aktualnych przejawów wymuszeń rozbójniczych.

Badaniami objęto wszystkie, czyli 66 sądów w wyżej wymienionych województwach. Zasięg badań dotyczył spraw karnych prawomocnie zakończonych, gdzie czynem głównym było przestępstwo z art. 282 k.k. Powyższe akta spraw uzyskano w następujący sposób: do wszystkich prezesów sądów rejonowych²³ skierowano pismo z prośbą o udostępnienie akt spraw prawomocnie zakończonych w latach 2008, 2009 i 2010, gdzie czynem głównym było przestępstwo z art. 282 k.k. W następstwie tego otrzymano 51 odpowiedzi, z których wynikało, że w 4 sądach w latach 2008, 2009 i 2010 nie toczyła się żadna sprawa o przestępstwo z art. 282 k.k., w 6 sądach w związku z postępowaniem wykonawczym akta nie mogą być udostępnione, natomiast 11 sądów odpowiedziało, że ze względu na istniejące przeszkody proceduralne i techniczne akta spraw nie mogą być udostępnione. W związku z tym do analizy uzyskano w sumie akta 117 spraw karnych z 29 sądów, gdzie czynem głównym było przestępstwo z art. 282 k.k.

Na potrzeby badań akta przekazały sądy rejonowe z: Bielska Podlaskiego (1), Ełku (5), Giżycka (6), Grodziska Mazowieckiego (11), Kozienic (6), Mławy (4), Mrągowa (1), Nowego Dworu Mazowieckiego (5), Olsztyna (3), Ostrołęki (8), Ostródy (1), Piaseczna (5), Pisz (3), Przasnysza (1), Pruszkowa (6), Radomia (6), Sejnu (1), Sochaczewa (4), Sokołowa Podlaskiego (1), Suwałk (5), Szczytna (3), Warszawy-Mokotowa (7), Warszawy-Pragi-Południe (5), Warszawy-Woli (6), Warszawy-Żoliborza (3), Wysokiego Mazowieckiego (1), Sokółki (3), Zwoleń (1), Żyrardowa (5).

²³ W sądach okręgowych uzyskano informację, że w celu przeprowadzenia przedmiotowych badań należy zwrócić się pisemnie do prezesów sądów rejonowych zgodnie z właściwością miejscową terenu objętego badaniem.

Na potrzeby przeprowadzenia badań skonstruowano kwestionariusz ankiety. Uzyskane na jego podstawie informacje wykorzystano do opracowania zagadnień dotyczących danych o czynie, o osobie sprawcy, ofierze i postępowaniu sądowym z lat 2008, 2009 i 2010. W związku z tak przyjętymi założeniami metodologicznymi uzyskano możliwość dokonania analizy teoretycznej i empirycznej w aspekcie wymuszeń rozbójniczych, co stanowiło punkt wyjścia do procesu wnioskowania.

Drugi proces badawczy dotyczył badania opinii funkcjonariuszy Policji w aspekcie uzyskiwania dowodów i stosowania czynności operacyjno-rozpoznawczych w procesie wykrywczym sprawców wymuszeń rozbójniczych. Niezbędnym zabiegiem poprzedzającym przeprowadzenie badań był dobór respondentów. W związku z tym, mając na względzie zasady statystyki, należało uwzględnić próbę reprezentatywną wyłonioną z populacji generalnej. Należy pamiętać, że wskazana próba reprezentatywna obejmuje tylko część osób przynależnych do badanego zbioru. W statystyce przyjmuje się, że na podstawie rachunku prawdopodobieństwa struktura i zróżnicowanie właściwości w badanej próbie reprezentatywnej odpowiadają proporcjonalnie strukturze i zróżnicowaniu tych właściwości. W grupie generalnej w kontekście przedmiotowych badań było zasadne ustalenie populacji oraz obiektów, do których można dotrzeć i które są źródłem informacji. Do badań wytypowano funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w strukturach kryminalnych polskiej Policji, którzy pełnią służbę na terenie objętych badaniami województw²⁴. W doborze ilościowym próby badawczej, stanowiącym operat losowania, posłużono się danymi będącymi w dyspozycji Komendy Głównej Policji. Dzięki tym danym uzyskano informacje, że w województwie warmińsko-mazurskim jest zatrudnionych 1262 policjantów pełniących służbę w strukturach kryminalnych, w województwie podlaskim — 1002, a województwie mazowieckim — 1827 (wskazane wartości to stan zatrudnienia policjantów pełniących służbę w strukturach kryminalnych według stanu etatowego na 30 październik 2012 r.). W związku z powyższym respondentami mogło zostać 491 osób. Według norm statystycznych jest to odpowiednia próba na poziomie 0,5%. Badania zostały przeprowadzone w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie, biorąc pod uwagę powyższe założenie metodologiczne. W przedmiotowym badaniu rozdano 491 kwestionariuszy, z czego

²⁴ Przedmiotowe badanie nie dotyczyło funkcjonariuszy Policji pełniących służbę w strukturze prewencyjnej i logistycznej z uwagi na fakt, że ich wiedza na temat aspektów praktycznych w zakresie uzyskiwania dowodów, w tym prowadzonych czynności operacyjno-rozpoznawczych, z założenia nie jest wystarczająca ze względu na specyfikę poszczególnych służb.